

УДК 353

Б.К.ЗЕЛЕНСЬКИЙ, канд. техн. наук, О.П.МОЛЧАНОВА

Харківська національна академія міського господарства

ПРОБЛЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СКЛАДНИМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

Проаналізовано загальні процеси, що породжують поглиблення соціальної і економічної кризи в державі. Розглянуто антикризові заходи державної політики для усунення негативних кризових явищ.

Проанализированы общие социально-экономические процессы, которые приводят к обострению кризисных явлений в государстве. Рассмотрены мероприятия государственной политики, способствующие нивелированию и устранению негативных кризисных явлений в сложных социально-экономических системах.

Analyzed the overall socio-economic processes that lead to the aggravation of the crisis in the country. Considered government policy, to promote leveling and eliminate the negative crisis in the complex socio-economic systems.

Ключові слова: соціально-економічна система, реальний сектор економіки, криза, антикризові заходи, державна політика.

Одне з пояснень нестабільного функціонування української економіки криється у механізмі формування державної політики, яке проходить в умовах відсутності докорінно опрацьованих альтернативних рішень з боку державних інститутів, та незрілості політичної еліти країни. Боротьба за власні повноваження і безмежна амбітність представників політичної еліти завадила своєчасному затвердженню державної антикризової програми. Відсутність прозорої звітності про виконання більшості задач на фоні суцільного виключення суспільства з цього процесу значно ускладнює проектування майбутніх антикризових заходів та аналіз їх доцільності. Багато в чому це залежить саме від якості розроблювальних інструментів політики.

Уразливість державної політики особливо виявилася в період глобальної світової фінансової кризи. В цей час значних втрат зазнали підприємства реального сектору економіки. Досвід західних країн свідчить, що подолання негативних проявів кризи лише ринковими методами без втручання держави стає неможливим. Отже, не аби якої актуальності зараз набуває тема розробки та впровадження заходів антикризового управління при активній участі суспільства та державних органів влади всіх рівнів.

Дослідженню кризових явищ, їх особливостей і можливих наслідків присвячено наукові роботи З.А.Авдошиної, К.В.Балдіна, В.Геєця, А.Г.Грязнкової, Д.А.Чернявського [1, 3-5, 7] та ін. Більшість робіт має теоретичне спрямування досліджень, визначається понятійний апарат і

принципи, на яких повинна базуватись система антикризового управління.

Механізми антикризового управління, що надаються в літературі спрямовані суто на виведення зі скрутного становища великих підприємств та не є комплексними. Пропоновані авторами антикризові заходи недостатньо систематизовані і цілеспрямовані та потребують подальшого дослідження. Прикладний характер тематики кризового стану та розробки антикризових дій знаходить своє відображення в аналітичних роботах консалтингових організацій [6], де на підставі комплексного аналізу економічних показників та ефективності виконання планів різними ланками влади можна приймати раціональні управлінські рішення.

Якість просування національної економіки України за останні десятиліття є відбиттям темпів розвитку держави з боку управління складними соціально-економічними системами. Під складними соціально-економічними системами дослідники розуміють комплекс взаємопов'язаних елементів: громадянське суспільство, господарчі суб'єкти (підприємства), інтегрована структура бізнесу об'єднаних різними територіальними границями (місто, регіон, держава). Подібні системи мають дві основні тенденції в існуванні: функціонування та розвиток.

Функціонування – це підтримка життєдіяльності, збереження функцій, визначаючих цілісність системи і її сутнісні характеристики.

Розвиток – придбання нових якостей, необхідних для прогресивних змін, адаптація до нових умов навколишнього середовища, що характеризує зміни в предметах, в управлінні процесами, засобах праці, і самій людині [1]. Одним з проявів розвитку є криза – переломний етап у функціонуванні будь-якої системи, на якому вона підпадає під вплив ззовні або з середини, що потребує від неї якісно нового реагування [4]. Згідно з концепцією Й.Шумпетера [8] економічна криза окрім створення проблем соціально-економічного спрямування, здатна усувати негативні прояви економічного застою (спекулятивне зростання, високу корумпованість деяких структурних підрозділів та ін.). Отже, беручи за основу шумпетеревський позитивний вплив кризових явищ, з'являється наступне визначення поняття антикризового управління – це створення комплексу методів і інструментів, які дають змогу повідомити про швидкочасний переломний момент і розроблення нового курсу розвитку [2].

Поглиблення соціально-економічної кризи в Україні загострюється відсутністю затвердженою Урядом антикризової програми. Розроблена програма складається з понад 300 урядових законопроектів. На

сьогодні, з цього антикризового пакету затверджено лише 27 нормативних актів, що стосуються розвитку малого і середнього бізнесу, а саме спрощують їх документообіг замість стимулювання попиту на продукцію цих підприємств. У цьому контексті слід звернути увагу і на той факт, що наслідки кризи першими відчувають системоутворюючі складові соціально-економічної системи – бюджетоутворюючі та містоутворюючі підприємства. Це пов'язано з їхньою низькою мобільністю в порівнянні з середніми і малими суб'єктами бізнесу, які здатні швидко переорієнтуватися відповідно до змін зовнішнього середовища. До того ж вони мають низку соціальних зобов'язань, таких як забезпечення зайнятості населення, утримання соціальної інфраструктури, та нажаль не мають механізмів запобігання кризовим проявам.

Аналіз загальних процесів, що породжують поглиблення економічної і соціальної кризи свідчить, що наявні негативні тенденції, перш за все пов'язані з докорінним реформуванням всієї управлінської системи держави. Спроби калькування старих механізмів управління на нові умови розвитку виявилися головним гальмуючим елементом на шляху стійкого соціально-економічного розвитку держави в цілому. Подолання кризових явищ потребує від держави комплексного підходу до вирішення головних завдань:

- комплексний підхід до розробки антикризової програми (чіткий план реформування реального сектору економіки);
- формування (виявлення) соціальної групи, здатної підтримати реформи та забезпечити стійке економічне зростання;
- пошук механізмів консолідації та мотивації цих соціальних груп.

Про необхідність комплексного підходу до рішення кризових явищ свідчить і той факт, що кризи різних типів як ланки одного ланцюга, втрата цілісності однієї ланки (загострення факторів однієї з криз) спонукає виникнення факторів інших типів кризи. Суть сучасних механізмів антикризового управління полягає у впровадженні системи методів попереднього діагностування загрози банкрутства і своєчасному проведенні фінансового оздоровлення організацій, що забезпечує вихід із кризового стану.

Розробка ефективних антикризових дій неможлива без концептуальної державної антикризової програми. За результатами чергового розрахунку Індексу антикризової ефективності, який проводився російською аудиторсько-консалтинговою фірмою ФБК з 1 липня 2008 р. по вересень 2009 р., Україна посіла останнє місце. В площину розрахунків ввійшли вісім країн: Великобританія, Франція, Канада, Німеччина, США, Казахстан, Росія та Україна. Методика розрахунку індексу

складається з аналізу офіційних статистичних даних країн за 14 показниками, починаючи з рівня ВВП та інвестицій в основний капітал до рівня безробіття і реальної заробітної плати [6]. Розподіл за місцями відображено на рис.1.

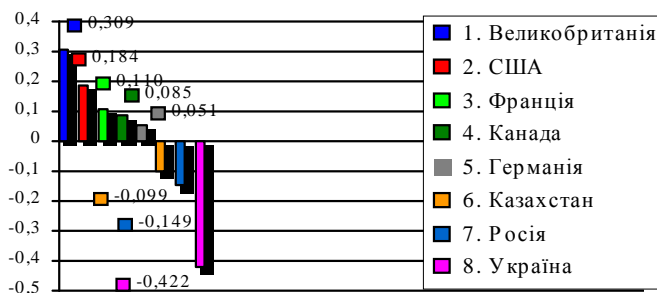

Рис.1 – Індекс антикризової ефективності

Невтішні результати дослідження є документальним підтвердженням відсутності антикризової програми в Україні. Головна причина ринкової неспроможності долати негативних явищ в Україні полягає у грубих прорахунках керівників, низькому менеджменті, а також в прагненні багатьох з них до власного збагачення. Загальні «антикризові статті» уряду України стосувалися – рефінансування банків, рекапіталізації трьох фінансових установ та поповнення уставного капіталу «Нафтогаза України». На фінансове оздоровлення було витрачено 99 млрд. грн., або 10,4% всього ВВП 2008 р. Результат цих дій – остання сходинка в рейтингу ефективності антикризових заходів (рис.1). Фінансовий менеджмент як управлінський механізм безмежний та більш ефективний при комплексному застосуванні з якісним управлінським обліком, ефективним плануванням, наявністю висококваліфікованих менеджерів [3].

Управління складними системами апріорі є антикризовим на всіх етапах функціонування та розвитку, а вміння передбачати, розпізнавати майбутні кризові явища, які не можна розглядати як статичне становище, повинно визначати ефективність управлінських рішень. Антикризове управління повинно обіймати всі стадії розвитку кризового процесу, його профілактику, запобігання і подолання. При такому підході повинен бути налагоджений дієвий управлінський механізм усунування виникаючих проблем до того, як вони набудуть характеру безповоротності.

Можливий комплекс антикризових заходів з політичними, економічними та суспільно-державними напрямками покращення діяльності

в ринкових умовах наведено на рис.2.

КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	3.5. Створити Всеукраїнський комітет по захисту країни з представниками від держструктур, бізнесу, інтелектуальної еліти, профспілок	1.1. Посилення парламентського правління
	3.4. Підняти роль та престиж організацій від яких залежить життєдіяльність суспільства	1.2. Висококваліфікований апарат менеджерів
	3.3. Підняти роль профспілок, вивести їх з під впливу господарів підприємств та бізнесу	1.3. Активна підтримка державою антикризових заходів
	3.2. Узаконити погодинну оплату праці для всіх працюючих	1.4. Чітке планування антикризових заходів
	3.1. Державі жорстко контролювати промислові підприємства, які скорочують свій персонал	2.1. Націоналізація банків: третина приватних, третина з іноземним капіталом
	2.9. Використання владних ресурсів	2.2. Основні завдання банків – організувати обіг коштів
	2.8. Закордонні кошти (кредити, інвестиції) використовувати для розвитку виробництва	2.3. Збереження підприємств товаровиробників та їх приріст
	2.7. Тимчасово припинити будівництво елітних споруд, направити кошти на розвиток виробництва	2.4. Використання жорстких регулюючих заходів
	2.6. Здійснити державну монополію на лікєро-горілчані, тютюнові вироби , чорні метали та енерго-носії	2.5. Створити при Кабміні структуру по закріпленню постачальників до споживачів

Рис.2 – Антикризові заходи на рівні держави

Індикатором економічного стану в складних соціально-економічних системах є будівельна та житлово-комунальна галузі. Особливу увагу треба звернути на освоєння інноваційно-інвестиційних напрямків діяльності галузевих підприємств з впровадженням економічних,

оптимальних рішень, зниженням енергоємності, підвищенням екологічної безпеки.

Використання новітніх проектів будівництва дешевого соціального житла з використанням всіх досягнень по здешевленню інженерної інфраструктури повинні бути основними напрямками в житловій та комунальній сферах.

Паралельно з цим повинна удосконалюватись робота податкових служб як гарантів поповнення місцевих і державного бюджетів. У результаті постійного моніторингу податкових надходжень у розрізі кожного платника податків необхідно вивчати діяльність як сумлінних платників, так і тих, хто належить до групи ризику. Особлива увага повинна приділятися тим суб'єктам, в яких кількість податкових ризиків найбільша. Недбалість з боку управлінської ланки в кризовий період може призвести до створення незаконних монополій.

Перспективним напрямом запобігання проявам кризи в роботі підприємств реального сектору економіки є послідовне оновлення економічного потенціалу шляхом розвитку високотехнологічних підприємств, модернізації застарілих інфраструктурних мереж, впровадження механізмів переміщення ресурсів на нові перспективні напрями виробничої діяльності.

Універсальних, заздалегідь підготовлених заходів подолання проявів економічної кризи не існує. Зниженню наслідків кризи сприяє наявність об'єктивної і регулярної статистичної звітності, узгодженість системи банківського регулювання, бухгалтерської звітності підприємств та правил функціонування фінансових ринків міжнародним стандартам. Державна політика повинна мати певні механізми зниження наслідків кризи та недопущення банкрутства підприємств реального сектору. Головним мотивом антикризової програми повинна бути не боротьба з кризою, а зміна або докорінна модернізація системи управління відповідно до вимог сучасної дійсності.

1. Антикризисное управление: сущность, диагностика, методики [Электронный ресурс] / Авдошина З.А. – Режим доступа: http://www.cfin.ru/management/antirecessionary_managment.shtml.

2. Альтман Г.Х. Звездные часы лидерства: лучшие стратегии управления в мировой истории. – М.: ДИС, 2000. – 346 с.

3. Антикризисный менеджмент / Под ред. проф. А.Г.Грязновой]. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем», Изд-во «ЭКМОС», 1999. – 368 с.

4. Балдин К.В. Антикризисное управление. – М.: Гардарики 2006. – 271 с.

5. Геев В. Трансформационные преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем // Общество и экономика. – 2006. – №3. – С.23-53.

6. Индекс антикризисной эффективности [Электронный ресурс] / Николаев И.А., Марченко Т.Е., Титова М.В. // Аналитический доклад. – М. 2009. – Режим доступа: http://www.fbk.ru/upload/contents/561/effectiveness_index.pdf.

7.Чернявский Д.А. Антикризисное управление. – К.: МАУП, 2000. – 208 с.

8.Шумпетер Й. Теория экономического развития : Пер. с англ. В.С.Автономова. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008. – 401 с.

Отримано 24.04.2010

УДК 331.101.52

Н.С.ВИНОГРАДСКАЯ

Харьковская национальная академия городского хозяйства

СОЦИАЛЬНАЯ ДИАГНОСТИКА, МОДЕЛИРОВАНИЕ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ВОЗДЕЙСТВИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ РИСКОВ

Изложены вопросы построения алгоритма управления административными рисками путем проведения социальной диагностики, моделирования и прогнозирования.

Викладено питання побудови алгоритму управління адміністративними ризиками шляхом проведення соціальної діагностики, моделювання й прогнозування.

The problems of constructing a control algorithm administrative risk through social diagnosis, modeling and forecasting.

Ключевые слова: социальная диагностика, риск, административное управление, социальное прогнозирование, моделирование.

В контексте востребованности практических подходов управления рисками, одним из которых является алгоритм управления административными рисками, особое значение приобретают разработки способов социальной диагностики, моделирования и прогнозирования воздействия как существующих, так и потенциальных административных рисков. На основе этого административным системам предоставляется возможность подбора наиболее оптимальных управленческих воздействий, направленных на поиск путей снижения и предотвращения влияния рисков.

Административные структуры как стабилизирующие системы способны выявлять опасности и перспективы, возникающие как перед ними, так и перед социальными системами и, в зависимости от ситуации, принимать соответствующие решения. В противном случае, существует риск того, что непринятие мер по предотвращению угроз, а также реализации возможностей может обернуться более серьезными потерями для социальной общности и ее административной составляющей. Административные структуры могут потерять контроль над ситуацией, в результате чего организация станет неуправляемой. Для недопущения данных процессов необходимо проводить диагностику системы с целью выявления опасностей, что является неотъемлемой частью эффективного управления.